

TOMBOLA ILI ŽIVOT!

Naslov originala
Suzana Tratnik
TOMBOLA ALI ŽIVLJENJE!

Zbirka
Juventus

Urednik
Nina Gugleta

Prevod
Nina Gugleta

Lektura
Irina Vujičić

Korektura
Aleksandra Dunđerski

Grafičko oblikovanje
Jana Vuković

Štamparija
Artprint, Novi Sad

Tiraž
1000 primeraka

Izdavač
Areté, Beograd

traduki ^T

Objavlivanje ovog dela podržala je književna mreža TRADUKI koju čine Savezno ministarstvo za Evropu, integraciju i spoljne delove Republike Austrije, Ministarstvo spoljnih poslova Savezne Republike Nemačke, švajcarska fondacija za kulturu „Pro Helvecija“, organizacija „KulturKontakt Austrija“ (po nalogu Kancelarije saveznog kancelara Republike Austrije.), Geteov institut, Javna agencija za knjigu JAK Republike Slovenije, Ministarstvo za kulturu Republike Hrvatske, resor za kulturu Vlade Kneževine Lihtenštajna, Fondacija za kulturu Lihtenštajn, Ministarstvo za kulturu Republike Albanije, Ministarstvo za kulturu i informisanje Republike Srbije, Ministarstvo Republike Crne Gore, Ministarstvo za kulturu Republike Makedonije, Sajam knjiga u Lajpcigu i Fondacija S. Fišer.

Objavlivanje ovog dela podržao je Trubarov fond u okviru Društva slovenačkih pisaca, Ljubljana, Slovenija.

TOMBOLA ILI ŽIVOT!

Suzana Tratnik

prevod

Nina Gugleta

ARETÉ
www.aret.rs

Prvo poglavlje

Spaljena kosa u salonu

Jednom je bio jedan muškarac, tamo dole u našim krajevima, zvali smo ga Milimoj. Zapravo, zvao se drugačije, ali bio je blagog karaktera i dobrog srca i tako je za sve bio i ostao Milimoj. Pošto je bio takva dobričina, bio je i jako siromašan, a jedno bez drugog jednostavno ne ide. Ljudima je nosio hranu po porudžbini iz radnje, proizvode s njihovih njiva, čistio dvorišta, čistio cipele. Ako je bilo potrebno, brisao im je i guzice. Sve je to radio za siću, ponekad ni „hvala“ ne bi dobio. Jednom je – ko bi sad znao šta mu je iznenada palo na pamet – kupio srećku. Sigurno je neko jadnička nagovorio da potroši zadnje pare na lutriju. Možda to nije bila prva srećka koju je sebi priuštio, a svakako je bila zadnja. Sada dobro slušaj!

Milimoj je nosio tu srećku cele nedelje u džepu pantalone. Kada je sedmog dana prolazio pored lutrije, ugledao ju je: dobitnu kombinaciju na listu nalepljenom na unutrašnjoj strani prljavog izloga. Izvadio je svoju srećku i – ista kombi-

nacija bila mu je i u džepu! Od sreće je skroz flipnuo. Vinula ga je među oblake i nosila po gradu. Bacala ga je po ulicama. Vikao je i radovao se šta će sve lepo da kupi da obuče i dobro da pojede. Onda šta će da pokloni ljudima koji su mu velikodušno bacali korice suvog hleba. Kuda će sve ići na izlet. Čak će moći da ode da se pokloni u Maršalov rodni grad!

Sav zadihan, zastao je na mostu. Od sreće je skakutao u mestu tako da su mu jedine, stare i pocepane pantalone spale s mršave zadnjice. Kroz smeh je iskoračio iz nogavica koje su mu se naborale oko gležnjeva, bacio pantalone u reku ispod sebe i mahnuo im cerekajući se – zbogom, siromaštvo, nikad više neću hodati okolo u starim krpama!

Pošto se smirio, uputio se do lutrije po isplatu svog bajnog dobitka. I tada se setio da je listić s dobitnom kombinacijom ostao u iznošenim starim pantalonama. A njih je odnela reka...

Zašto je skinuo pantalone usred grada i išao u gaćama do lutrije? Ako je uopšte i imao gaće?

Joj, pa zašto, to uopšte nije važno! Da li si ti uopšte shvatala šta ti ova priča govori? To, da mu je zbog nepromišljenosti novac otišao niz reku. Budala ostaje budala! Naravno Milimoj je bio malčice čaknut, ali to ovde nije ključno. Šta – ova priča ima mnogo rupa? Ma, ti imaš rupu u glavi.

Frizerski salon zvao se *Kod Veronese*. Ispod natpisa na staklenim vratima pisalo je još: *Frizerski salon za dame, Vera Lukovec. Kod Veronese* prilično je neobičan naziv za frizerski salon, osim ako nije u pitanju lokalni *salon*, na koji si već navikla ceo život. Ovde si se šišala i češljala od malih nogu. U tom slučaju ne razmišljaš da bi taj naziv – koji ti se još davno urezao u mozak – mogao da bude na bilo koji način neobičan.

Bio je to skroman, sad već prilično starinski opremljen salon. Dva prostora bila su provizorno podeljena knauf ili

gipsanom pločom umesto španskog zida. Ploča je bila ulepšana tapetama sa ogromnim suncokretima, koje su usled dugogodišnjih naslaga prašine bile oker boje, u svakodnevnom govoru prihvaćene kao prolivkasta. S jedne strane ovog improvizovanog zida prane su i sušene ženske glave. S druge strane, šišane i farbane, pravili su se mini-valovi i trajne frizure, afroluk za mlade i poslednji, bar petnaestogodišnji hit – isfenirana frizura, oblikovana isključivo parom spretnih ruku koje su znale istovremeno da barataju četkom i fenom za kosu. Za retke muške posetioce obezbeđena je stolica na ulazu, na kojoj su se uglavnom frizirala deca. Većina muškaraca u ono vreme radije je svraćala u berbernicu blizu pivnice.

Naravno, Mija nije bila prvi put u salonu. U ovom gradu rođena je i vaspitana. No, vaspitana i ne baš, kao što bi rekla njena mama, Biserka, a da pritom nije bila svesna da tako više kritikuje sebe nego ćerku. Mija je već sto puta bila ovde. Mama ju je još kao dete dovodila bar jednom u dva meseca na šišanje, kao ovcu. Uvek je bilo potrebno da joj se ošiša kosa visoko iznad obrva da ne bude slepa kad poraste.

Mija, već ošišana na centimetar dužine, i takoreći bez ikakve frizure, plakala je trpeći. Krokodilske suze kotrljale su joj se niz obraze. Jednom prilikom nova učenica spustila je češalj i makaze na pult i maminom liku u ogledalu rekla: „Ja ne mogu više! Oprostite mi, ali ovo dete tako milo plače da ću ga još i sanjati. Pa nisam od kamena!”

Ali drugi su bili. Kamena šefica Vera odlučno je posegla u džepove i zgrabila svoje makaze i češalj. Učenicu je poslala na cigaretu, da se napolju malo nadiše i dođe sebi. Šefica se sama prihvatila posla. Ipak je bila iskusna. Nije joj bilo žao devojčica koje su ošišane na ružnu, ali praktičnu šerpa frizuru. To ništa ne boli, a i nije baš dobro podsticati preranu dečju sujetu.

Tako je mala Mija opet izašla iz salona sa frizurom, ošišanom visoko na čelu, doduše pravilno.

„Bar ćeš dobro da vidiš!”, tešila ju je mama. „Nemoj da cmizdriš, porašće ti ponovo za tri nedelje. Nemaš tri godine!”

Imala je četiri i po godine. Sada kad se njena starost već odavno nije pisala jednocifrenim brojem, stajala je usred salona. Malko sluđena i uplašena jer je to bio prvi dan njene prakse za pripravnički staž, nakon koje bi trebalo da se upiše u frizersku školu. Naravno, ako se dokaže. Za tri godine imala bi u svom plitkom džepu profesiju, a možda čak i posao kod dobre Vere. Nije bilo razloga da se mlada devojkica ne iskaže kao vredna učenica. Već je bila sva ukočena pod gustom mrežom dobrih prilika koja se iznova bacala na nju.

Sama nije baš bila hodajuća reklama za frizerski salon. Duga, smeđa kosa bila joj je nemarno vezana u zamršen konjski rep. Napred joj je kosa, prekratka da se veže i predugačka za lepe devojačke šiške, padala na čelo i daleko preko obrva. Tako je sa svojih šesnaest i po konačno prkosno kvarila vid. Iako je bila smeđokosa, imala je tamnoplave oči, zbog toga joj je neko jednom rekao da je prirodni fenomen. Ipak, želela je da ima zelene oči. Nije poznavala nikoga sa izrazito zelenim očima jer su verovatno bile retke, pojavljivale su se samo u romanima.

Tog dana nosila je prekratku zelenu, radnu kecelju u kojoj je, zbog dugih, suvih nogu u uskim farmerkama, izgledala mršavo. Što je i bila s obzirom na sto sedamdeset sedam centimetara, koliko se *polenjila* u visinu, kao što bi njena mama rekla. U tom kraju važila je glupa izreka – a ta nije bila jedina glupa – da lenjivci rastu, iako niko nikad nije dao nijedno logično objašnjenje za takav zaključak.

„Neću ništa da ti objašnjavam!”, na sav glas rekla je Vera koja je oduvek vikala u salonu. Uvek je radio neki fen ili hauba s druge strane pregrade, ako već nije nekoj mušte-

riji neumorno mleo jezik. Između ostalog, vikala je i zato jer je to bio njen salon. „Potrebno je uzeti stvari u ruke i prihvatiti se posla! Bez prakse ne može da se nauči nijedan zanat!”

Vera je pokazala staru policu na kojoj su bile različite vrste makaza, mašnice za uklanjanje dlaka na ženskom vratu, češljevi, četke, tanke i široke crne šnale... Iznad polica bila je pričvršćena ogromna drvena kutija s farbama za kosu i hidrogenima, s blažim ehtonovima u različitim nijansama, lakovima za kosu...

Sve je još bilo isto kao pre mnogo godina, kada je Mija u ovom salonu sedela na dečjoj frizerskoj stolici kraj vrata, sve police i sva dodatna oprema na njima, osim kutija s bojama koje su se kupovale usput. Prepoznala je i stare makaze pa čak i češljeve, sigurno su bili iste i sve stolice, ogledala i pulтови. Sve je bilo izrađeno od veoma kvalitetnih materijala i iz pravih firmi. Nije bilo razloga da se išta menja jeftinijim, pa čak i manje kvalitetnim savremenim proizvodima, većinom od plastike.

Maršalova slika još je visila desno od polica, kao pre dobrih petnaest godina. Lepa slika našeg Maršala u beloj uniformi, s mnogobrojnim odlikovanjima na prsima. Malo nadesno bio je filmski portret Merilin Monro sa značajnom platinastom frizurou. Njen široki osmeh otkrivao je dva ravna reda sjajnih zuba koji bi mogli da se mere s Maršalovim ugladenim odlikovanjima. Nije neobično što je u cenovniku usluga salona *Kod Veronese i frizura a la Merilin Monro*. Inače, nijedna mušterija već dugo nije tražila tu frizuru – ruku na srce, takav platinast izgled kaska za vremenom. U ponudi usluga još je delovala veličanstveno, kao posebna šnicla na meniju koja svedoči o kosmopolitanstvu restorana, iako je niko nikad ne naruči i, u stvari, novi kuvari više ne znaju da je pripreme (a stari bi je uvek zeznuli).

Mija je htela da pokaže volju za životom ili bar za poslom – što je zapravo bilo isto. Nespretno je pristupila policama. Malo se zaletela u njih, pošto ju je prekratka i pretesna radna haljina u hodu vukla nalevo. Uprkos svoj nespretnosti, hrabro je izabrala srednjeveliku četku i fen.

„Šta ćeš s tim?“, nimalo ohrabrujuće začudila se šefica.

Pogrešno je bilo samo stati i jednako pogrešno bilo je pokazati spremnost da nešto isfuraš s *tim*. Mija je sve to već znala. To je bila samo još jedna životna *kvaka 22*, kako je volela da je zove. Sve što uradiš, uradiš pogrešno, bez obzira na dobre namere – tako je glasio Mijin zakon.

„Misllila sam da počnem da feniram kosu“, promrmljala je tankim glasom. U trenutku je pročistila grlo da bi ton bio zvonak. „Onoj mlađoj ženi s mokrom kosom na kraju salona. Čula sam da hoće brzu frizuru za sindikalni ručak.“

„A, tako.“

Vera se naslonila na svoju ploču od gipsa u funkciji španskog zida, očigledno dovoljno jaku da podnese i pritisak njenog pozamašnog stasa. Gledala je Miju kao da joj je ta devojka, koju je inače poznavala, iznenada probudila ogromno interesovanje. U očima joj je zasijala pokvarenost, možda čak i zloba koja je pristajala kosi boje mahagonije. Ta je, kao vodena frizura ovalno uokviravala okruglo, na svoj način mladalačko lice. U takvoj situaciji Mijina mama, Biserka, odmah bi uskočila sa zlobnom, ali istinitom primedbom da ljudi okruglog lica uvek izgledaju mlađe. Kad bi bili mršavi, bilo bi im i lice suvo i izgledali bi stariji nego što jesu. To je Biserkina *kvaka 22*, takoreći životno pitanje, biti debela i mlada ili biti mršava i stara. Iako nijedna od obe kombinacije u paru već dugo nije više važila za nju.

„Tako“, predano je klimnula glavom Mija, kao da će svet zbog toga biti ljubazniji prema njoj. Najradije bi rekla da ne želi ništa da radi svojom voljom. Da bi, za početak, više vo-

lela da čisti salon ili da pere posudice za mešanje boja. Ništa još nije uradila, a već je imala osećaj da mora da se brani.

„A kako ćeš da je isfeniraš?“, Vera ju je i dalje ispitala.

„Ja... mislila sam... da napravim oluke.“

To je frizura koja se dobija kada kosu oko glave, pre svega na čelu, naviješ na četke tako da lokna pada oko glave kao oluk. Mijina bivša drugarica iz odeljenja stalno je nosila oluke koje je naučila sama da fenira, zato to sigurno nije bilo teško.

„I, šta su to – oluci?“, oštro je pitala šefica. Na to je šaljivo namignula koleginicama. „Možda ćemo da naučimo nešto novo! Samo nam objasni, draga učenice, te tvoje *oluke*.“

Mija je već postala glavna šala dana. Nije bilo prvi put, ali nikad tako brzo. Mogla bi samo da se pokupi i ode. Ipak, u trenutku kada su sve oči u salonu bile uprte u nju, to ne bi bilo tako jednostavno. Još joj je i mama oduvek dolazila kod Veronese. Zašto je uopšte dozvolila da je nagovori da proba u frizerskom salonu, kad je to nije ni najmanje interesovalo? Mama se i dalje nadala da će nezanimljivi poslovi biti korisni za nju. Ili da će je bar skloniti sa ulice koja joj je već golicala tabane.

Tako je Mija pristala na nov pokušaj. U sebi je mislila da će već dokazati da nema talenta za šišanje i farbanje. U suštini, sve se odvijalo u pravom smeru. Mija se još samo pitala koliko mora da zajebe da je otpuste i šutnu. I skinuće to s vrata. Gotovo s tim pogledima s visine, agresivnom znatiželjom i lažnom empatijom. Čak su i mušterije virile ispod haubi da bi bolje čule. Sve su se zainteresovale za oluke na glavi.

„Hajde, već jednom reci, Mija“, Vera ju je mekše hrabrila. „Kao šefica moram da znam, kakva je to frizura, pre nego što se baciš na posao.“

Nije uvek bila takva. Mija i Klara, Verina ćerka, bile su vršnjakinje, iako su išle u različite osnovne škole. I majke su im bile skoro vršnjakinje. Biserka razvedena, Vera nikad

udata. Bile su prisiljene u zavereništvo protiv puritanstva malih sredina i nekakvog razumevanja na prvu loptu. Sprijateljile su se nekoliko godina nakon što se Biserka udala u ovaj slovenački kraj, rodila Miju, razvela se i u međuvremenu postala Verina redovna mušterija.

Retko se šefica i mušterija zbliže. Nekad su se mama Vera i mama Biserka nalazile u parku sa svojim ćerkama osnovkama. Mija se toga jedva sećala. Pokazivale su veliku naklonost. Govorile su o *mojim i tvojim i našim klincima*. Bodrile su devojčice da vredno uče i da ne dozvole da ih zajebavaju jer nisu kao druga deca.

Istinski su se sprijateljile tek u srednjoj školi, iako je Mija išla u pedagošku gimnaziju, a Klara u ekonomsku školu. Majke tada nisu bile oduševljene njihovim druženjem i međusobnom podrškom. Susreti devojaka često su se pretvarali u bežanje s časova, smucanje po sumnjivim gradskim lokalima gde ih niko nije tražio, i stopiranje na koncerte u susedne krajeve. Već se pričalo po gradu da su devojke nerazdvojne kao nokat i meso, kao sestre koje isto razmišljaju i naizgled su skoro iste.

Kao što su majke nepromišljeno savetovale svojim osnovkama da ne dozvole da ih zajebavaju, tako su im u srednjoj školi branile da se druže. Osim toga, zahtevale su da izbegavaju jedna drugu jer su previše slične po bezobrazluku i samo će štetiti jedna drugoj. Kada je Mija napustila pedagošku, mama Vera sve je odlučnije branila svojoj ćerki, koja vredno uči drugu godinu ekonomske, da se druži s njom. I mama Biserka je svojoj, manje uspešnoj, ćerki za svaki slučaj zabranila približavanje Klari na pedeset, no kasnije je popustila na dvadeset metara jer je to bila mala sredina. Morala je da zaštiti čast razvedene majke.

Majke su još ljubazno razgovarale u parku. Zadnji put Vera je očajnoj Biserki ponudila posao za ćerku. Mija je već

celu godinu džabalebarila bez škole i posla i bila je predmet ogovaranja. Možda je Vera želela da se na taj način iskupi za izdašno klevetanje Mije kada je na njen račun podizala značaj svoje ćerke. Naime, ni njoj nije išlo baš glatko u srednjoj školi. Bilo je samo pitanje vremena kada će izreći poslednje zbogom profesiji više sekretarice i dospeti na tu, tako izvikanu, ulicu.

Najgore od svega bilo je to što se frizeraj shvatao kao prisilno rešenje. Gutanje knedli u nuždi koje ne može da odbije niko ko je zabrazdio tako daleko.

Svakako je bolje rešavati ukrštene reči kod kuće, nego u salonu objašnjavati šta namerava da učini četkom i fenom. Drugačije neće uspeti da se oslobodi svih tih znatiželjnih pogleda i napola otvorenih usta.

„Uzmeš četku...” Podigla je četku u ruci.

„Uzmeš fen i – šta onda?”, pitala je šefica Vera strogo i u funkciji mame.

„Četkom uhvatiš mokru kosu u smeru od temena prema licu, tesno je uviješ tik iznad čela i dobro osušiš. Onda to ponoviš tri puta. Zatim sve to ponoviš oko glave.”

U salonu je zavladala tišina.

„A oluci, no, uvojci oko cele glave? I na potiljku?” Najstarija učenica, Loti, uskoro će postati prva frizerka sa završenom praksom, frizerskom školom i karijerom. Nije izdržala znatiželju, još manje neizvesnost – šta ako ova izgubljena Mija zna više od nje? Šta ako je opet stigla neka novost na polju modnih frizura o kojoj sama ništa ne zna? Šefica će je ubiti. Mušterije će je smatrati nesposobnom i neukom. Neke žene žele da isprobaju sve novitete na svojim glavama, iako im uopšte ne pristaju. Šefica je svaku učenicu naučila da mušteriji predlaže frizure. Ipak, nikad ne sme, za frizuru koju je mušterija sama izabrala, reći da joj ne stoji.

„Da, i na potiljku”, rekla je Mija. Tako je bilo najjednostavnije da odgovori, a u stvari joj je bilo svejedno gde ko

ima oluke na glavi. Verovatno nije ni smela da priča o olucima. Tim izrazom ismevali su devojke koje su nosile uvojke iznad celog čela.

„Neće moći”, šefica je konačno završila mučno ispitivanje o tome šta uopšte hoće Mija. „Slobodno spusti četku i fen gde si ih našla. Nijedna učenica nije počela direktno s feniranjem ili šišanjem na živim glavama. Gde bismo samo dospeli u našem poslu, kada bismo se tako zezali s mušterijama? To se radi na lutkama, koje ovde nemamo. To ćeš učiti u školi.”

Šefica je žustro objašnjavala kako se od devojke pravi učenica i od učenice čak frizerka. U suštini, objasnila je kako je sama došla tako daleko da bude šefica.

Atmosfera u salonu vratila se na uobičajeno šišanje, ša-putanje, paljenje i gašenje fenova, haubi, cigareta, nenametljivo kikotanje... Više nikoga nije posebno interesovalo čime šefica ispira mozak Miji. Bila je dobra samo za mešanje i nanošenje boje.

U salonu je bila i seda gospođa koja je uvek nosila istu frizuru, a sedu kosu farbala je u blago različitim nijansama. Zadnji put prelila ju je ehtonom u ljubičastoj boji rane večeri koju je upravo napustio zalazak sunca. Tog dana, svoju izbledelu kosu želela je neznatno da oživi običnom platina-stoplavom bojom s primesom *veoma bledeg zalaska sunca na zimskom severu*. Tako se izražavala jer je bila načitanana, a i mnogo je putovala. Nastavnica geografije u penziji, veoma dostojanstvena i veoma bogato udata, sada već udovica. Bila je jako zajebana, kao što su znali da pričaju mnogi đaci koji su zbog nje ponavljali koju godinu, čak i prelazili u drugu školu. Inače, Mija nije bila među njima, a ne bi ni mogla biti. Bar s geografijom nije imala problema. I grofica Frida, kako su zvali nastavnicu u tom kraju, otišla je u penziju još pre mnogo godina. Niko je nikada nije preterano voleo. Bila je stranac u ovom severozapadnom gradiću. Izrod koji govori

književnim akcentom. Živi bezbrižnim životom u staroj vili na periferiji grada. Uživa u luksuzu koji je tako izdašno nasledila od muža. Bio je navodno plemićkog roda – otuda i podrugljiv nadimak *grofica*. Ona baš i nije marila kako je zove *plebs*, ni šta prostaci pričaju o njoj. Kao što joj je bilo svejedno ako je glupu decu kažnjavala jedinicama, popravnim ispitima i obnovljenim godinama. Lepo je uživala u svom životu, za čišćenje i peglanje unajmljivala je devojkice kojima je bila potrebna dodatna zarada, među ostalima, i mamu Biserku – raspuštenici uvek treba malo više da pored sebe nahrani i obuče još i dete, koje ništa nije krivo za njen razvod.

Mija je dobro znala ko je gospođa Frida kojoj je bilo potrebno osveženje boje kose. Iako joj nikad nije bila učenica, činilo joj se kao da je tri godine zaredom pala geografiju. U prisustvu nekih ljudi osećaš se loše i poraženo, a da oni sami nemaju ništa s tim. Veoma lukavo. Biserka bi to verovatno opisala, kroz stisnute zube naravno, kako bogati uvek prevejano stvore situaciju da se siromašan pored njih oseća kao da ima pocepane pantalone i голу guzicu.

Šefica je dovela Miju do stolice grofice Fride, gurnula joj u ruke posudu sa istisnutom farbom i četkicom, te joj rekla da dobro promeša. U boji ne smeju da budu grudvice. Meša se samo sleva nadesno, a nikako zdesna nalevo, još manje popreko. Mija nije mogla ni da zamisli šta uopšte znači mešati popreko, zato je taj deo uputstva mirno prečula i jednostavno mešala sleva nadesno. Klimnule su jedna drugoj u ogledalu, Mija i gospođa Frida koja je bila do vrata umotana u crn plastični plašt. Nastavnica u penziji već je shvatila da ovaj mršavi devojčurak čupave kose – doista slaba reklama za frizerski salon – nikada neće biti njena učenica.

Mija je mešala i mešala, sleva nadesno i ne obrnuto, a nikako ne popreko. U ovom groznom danu zaista nije bila raspoložena da bilo šta radi po svome.